

Anna GUZY

Elementy metody Marii Montessori na lekcjach języka polskiego

Pomóż mi zrobić to samodzielnie.
M. Montessori

System pedagogiki Marii Montessori był w XIX wieku intelektualną odpowiedzią na krytykę dydaktyki tradycyjnej, w której dominował formalizm, jednostronność oraz oderwanie od zmieniającej się rzeczywistości. Systemu, który traktował ucznia w sposób przedmiotowy, nie liczył się z jego potrzebami.

Propozycja Marii Montessori wychodzi naprzeciw potrzebom dziecka, jej podstawą jest chęć wykorzystania jego naturalnej chęci do nauki, samorozwoju; stawia go w centrum systemu edukacyjnego. Metoda, o której tu mowa, choć opracowana na początku XX wieku, w ostatnim czasie zyskuje coraz większą popularność¹.

Artykuł jest próbą ukazania możliwości szerszego wykorzystania form pracy oraz technik proponowanych uczniom w szkołach Montessori. Swoje refleksje i wnioski opieram na obserwacji uczestniczącej zajęć w Akademii Aktywnej Edukacji Montessori w Konstancinie-Jeziornie, które odbyły się w grudniu 2010 roku².

¹ Metoda Montessori była popularna w Polsce w okresie międzywojennym, później stała się popularna dopiero w latach 90. XX wieku, por. S. Guz: *Edukacja w systemie Montessori*. Lublin 1998, s. 17.

² Dodatkowo prowadzono rozmowy z nauczycielami niemalże wszystkich przedmiotów na różnych poziomach kształcenia oraz z uczniami.

O metodzie

Najważniejszym elementem w pedagogice Montessori jest **dziecko**. Czynnikiem rozwoju i wychowania jest jego aktywność i chęć poznawania otaczającego świata. Odpowiednia stymulacja młodego człowieka nie mogłaby mieć miejsca bez zapewniania mu odpowiedniego **środowiska**. Powinno ono stymulować rozwój dziecka i nie ograniczać jego naturalnej aktywności. Stymulacja w odpowiednim środowisku może być właściwie realizowana tylko przy udziale **nauczyciela** oraz odpowiednio dobranej pod względem wieku grupy dzieci i rodziców. Dzięki nauczycielowi możliwe jest egzekwowanie zasad pracy.

W klasycznej metodzie Montessori wszystkie działania: od wyglądu szkoły, sal lekcyjnych, pomocy dydaktycznych³, aż po sam proces nauczania są ściśle zaplanowane. Istotne miejsce zajmuje budynek szkoły, który powinien być odpowiednio urządzony, winien zawierać pomieszczenia, takie jak: sala do ćwiczeń, sale lekcyjne, stołówka, pokój do pracy twórczej. Ważne jest również, aby do budynku przylegał teren zieleni (ogród, las).

Wydaje się, że aby wykorzystywać elementy metody, nie trzeba spełniać wszystkich wymogów dotyczących samego budynku szkoły, jego urządzenia i wyposażenia. Ważne jest natomiast wyposażenie sal w odpowiednie pomoce, do których uczeń powinien mieć łatwy dostęp. W montessoriańskiej szkole pomoce znajdują się na niskich otwartych regałach lub półkach (por. fot. 1). Każda z pomocy ma swoje stałe miejsce⁴.

Ważną rolę w systemie Montessori odgrywa materiał dydaktyczny, który dzięki odpowiedniemu przygotowaniu i przedstawieniu przez nauczycieli tworzy zaplanowaną całość realizującą program nauczania. Obejmuje on:

1. **Ćwiczenia z życia praktycznego**, dzięki któremu dziecko uczy się dbać o siebie i swoje otoczenie.

2. **Materiały sensoryczne**, które ułatwiają dzieciom rozwijanie wszystkich zmysłów, dzięki czemu uwrażliwia na wrażenia płynące z otoczenia.

3. **Materiał językowy**, na którym uczeń kształci sprawność językową i komunikacyjną.

4. **Materiały do poznawania środowiska przyrodniczego i społecznego**, z którymi uczeń może rozwijać swoje zainteresowania środowiskiem oraz otaczającym światem.

5. **Materiał matematyczny**, który wprowadza ucznia w świat liczb, kształtów oraz działań matematycznych.

³ Zaprezentowane w artykule karty pracy, wzory symboli do określenia nazw przypadków oraz pudełko ortograficzne są autorskimi pomysłami nauczycieli w Akademii Aktywnej Edukacji Montessori w Konstancinie-Jeziornie.

⁴ Więcej na temat wystroju sal zob. S. Guz: *Edukacja...*, s. 19—20.

Źródło: Zbiory własne⁵.

Fot. 1. Wystrój klasy

⁵ Wszystkie zdjęcia zostały wykonane w Akademii Aktywnej Edukacji w Montessori w Konstancinie-Jeziornie.

Praca z materiałami odbywa się zgodnie z zasadą: „od konkretnego do abstrakcyjnego”, „dziecko powinno najpierw dotknąć, zobaczyć, doświadczyć, by mogło to później odzwierciedlić w umyśle w postaci pojęć, relacji, zasad”⁶.

Poniżej przedstawiam najważniejsze cechy materiału rozwojowego, ponieważ pomoce montessoriańskie mogą z sukcesem funkcjonować na lekcjach (nie tylko języka polskiego) w tradycyjnej szkole. Muszą być one skonstruowane w odpowiedni, zgodny z metodą sposób, czyli:

1. **Mieć atrakcyjną, zachęcającą formę**, absorbować dziecko na długi czas.

2. **Izolować trudności**. Pomoc, z którą będzie pracować uczeń, musi ukazywać jeden wybrany problem do rozwiązania, np. wybór ze zbioru wyrazów tych, które zawierają określoną trudność ortograficzną (bez np. dodatkowego ułożenia ich w kolejności alfabetycznej). Nakładanie wielu zadań rozprasza dziecko, nie pozwala skoncentrować się na danym problemie.

3. **Być samosprawdzalne**. Materiał powinien zostać skonstruowany tak, aby dziecko mogło skontrolować swoje postępy. Kontrola błędów może mieć różnorodny charakter: kontroli mechanicznej (gdy np. dwa elementy nie pasują do siebie rozmiarowo), kontroli sensorycznej (błąd widoczny jest „gołym okiem” — coś nie pasuje wizualnie), kontroli porównawczej (porównanie ze wzorcem odpowiedzi).

4. **Ograniczać materiał**. W każdej sali znajduje się pomoc (karta pracy) w jednym egzemplarzu. Taki rodzaj selekcji ma za zadanie uczyć dzieci umiejętności dokonywania wyboru, dodatkowo wyrabia cierpliwość w oczekiwaniu na konkretną pomoc, z której korzysta inna osoba.

5. **Stopniować trudność**. Praca z materiałem skonstruowana jest w taki sposób, aby przechodzić od czynności łatwych do coraz trudniejszych. Podczas zajęć metodą Montessori dziecko może pracować na dowolnym poziomie (np. uczyć się o rzeczowniku, zanim dowie się, czym jest czasownik). Najczęściej dziecko samo decyduje o powrocie do czynności (karty pracy czy pomocy) łatwiejszej⁷.

Praca z materiałem rozwojowym przebiega naturalnie. Najważniejszym elementem jest wzbudzenie w dziecku zainteresowania wykonywaniem danej czynności. Kolejno uczeń uczy się pod okiem nauczyciela, aby dojść do utrwalania zdobytej wiedzy i nawyków. Najwyższym etapem w pracy z materiałem jest wykorzystanie go do twórczych działań.

Oprócz odpowiednio skonstruowanych materiałów i wyposażenia sal bardzo ważną rolę w systemie Montessori odgrywa nauczyciel. Cały czas powinien kierować się słowami stanowiącymi klucz do metody: „pomóż mi zrobić to samemu”. Nauczyciel wspomaga rozwój dziecka, działa dyskretnie. Obserwuje ucznia, ingeruje dopiero wtedy, gdy jest to konieczne. Nauczyciel w klasie Montessori nie stosuje ocen, nie nagradza każdej aktywności ucznia, nie narzuca

⁶ Ibidem, s. 22.

⁷ Zestawienie na podstawie ibidem, s. 23—25.

swojego zdania. Pokazuje, że każdy ma prawo się pomylić, pomaga uczniowi poprawiać błędy samodzielnie, nie narzuca gotowych rozwiązań, nie porównuje uczniów oraz ich nie faworyzuje. Postawę nauczyciela trafnie opisuje Sabina Guz: „nauczyciel powinien dawać odczuć swoją obecność tym, którzy szukają pomocy, mają trudności z wyborem pracy i ze skoncentrowaniem się na niej, zaś być »niewidzialny« dla tych, którzy samodzielnie pracują i z powodzeniem sprawdzają swoje problemy”⁸.

Zmienia się nieco jego rola, nie jest osobą wszechwiedzącą. Podczas pracy z uczniem zdolnym jego zadaniem jest słuchanie, obserwowanie działań, uczenie się od uczniów. W pracy z dzieckiem mającym kłopoty pedagog pomaga mu znaleźć właściwą drogę działania, jednak nie wyręcza ani nie krytykuje dziecięcej aktywności.

Nauczyciel stanowi dla uczniów wzór pod każdym względem, musi zatem posiadać nie tylko odpowiednią wiedzę merytoryczną, ale również legitymować się odpowiednim podejściem psychologiczno-pedagogicznym i cierpliwością. W systemie Montessori ocenianie ma formę opisową, nie ma tradycyjnych ocen. Dla dziecka nagrodą jest satysfakcja z wykonanej pracy.

W pracy systemem Montessori panuje kilka zasad:

1. **Zasada indywidualizacji.** Każdy uczeń⁹ w montessoriańskiej klasie jest traktowany podmiotowo, jest wyjątkowy i zwraca się uwagę na jego aktualne potrzeby oraz problemy.

2. **Zasada samodzielności.** Realizacji tej zasady służy wiele zastosowanych w metodzie Montessori elementów. Uczeń wykonuje zadania samodzielnie, nauczyciel nie wskazuje mu odpowiednich rozwiązań, podczas indywidualnej pracy nie ma również możliwości „podpatrzenia”¹⁰ kolegów w klasie, ponieważ każda z pomocy występuje w jednym egzemplarzu, co dodatkowo mobilizuje ucznia do wzmożonej pracy. Wcześniej omówione zasady izolacji i stopniowania trudności pomagają uczniowi wybrać te zadania, które są na aktualnym poziomie rozwoju ucznia. Samodzielność nie ogranicza się tylko do wyboru pomocy i pracy z nią, ale również obejmuje samokontrolę. Uczeń może zawsze sprawdzić poprawność wykonywanego przez siebie zadania (oprócz twórczych prac i korekty błędów ortograficznych czy interpunkcyjnych), dzięki czemu potęguje wiarę we własne siły, uniezależnia się również od nauczyciela¹¹.

⁸ Ibidem, s. 28.

⁹ Liczebność klasy powinna wynosić, zdaniem autorki metody, około 25 osób, jednak w szkołach prywatnych pracujących metodą Montessori klasy są mniej liczne (około 15 osób).

¹⁰ W systemie Montessori uczeń może (i, jak wynika z moich obserwacji, często korzysta z tego przywileju) przerwać swoją aktywność i obserwować pracę swoich kolegów pracujących aktualnie z innymi pomocami. Uczeń w ten sposób może zainteresować się inną pomocą i sięgnąć po nią, gdy będzie wolna.

¹¹ Obserwując pracę uczniów z pomocami, nigdy nie zauważyłam, aby dzieci „podglądały” odpowiedzi przed wystąpieniem trudności czy przed wykonaniem polecenia, nie zauważyłam również, aby ktokolwiek odpisywał od kogoś zadanie domowe. Przez zmianę podejścia do oce-

3. **Zasada wolności i swobody działania.** Dzięki tej zasadzie dzieci uczą się planowania i przewidywania, jak również dokonywania wyborów. Uczeń zawsze ma możliwość wyboru zarówno formy pracy (indywidualna, grupowa), jak i środków dydaktycznych (pomocy, z którymi uczeń będzie pracował). Jak wnioskuje psycholog A. Gurycka, możliwość wyboru ma bardzo pozytywny wpływ na funkcjonowanie dziecka w późniejszym życiu, w tym: wiąże się z kształtowaniem własnej podmiotowości¹². Oczywiście w klasie Montessori swoboda działania jest częściowo ograniczona. Uczniowie mogą wybierać formy aktywności, ale muszą realizować odpowiednie karty pracy i zaliczać je w odpowiednim czasie¹³.

Praca z materiałem dydaktycznym realizowana jest za pomocą indywidualnych lekcji instruktażowych oraz lekcji grupowych. W lekcji indywidualnej wyróżnić można trzy etapy: prezentację przez nauczyciela pomocy dydaktycznej lub problemu, rozwiązywanie zadań przez ucznia pod okiem nauczyciela oraz samodzielną pracę ucznia z pomocą dydaktyczną lub nad rozwiązaniem problemu.

Zajęcia grupowe obejmują: gry z wykorzystaniem materiału dydaktycznego, trzystopniową lekcję ogólną, lekcję rozwojową, lekcję ciszy¹⁴.

Metoda Montessori na języku polskim

Poniżej przedstawię kilka wybranych propozycji form, metod pracy oraz rozwiązań dydaktycznych stosowanych w systemie Montessori, które można wykorzystać na lekcjach języka polskiego (zarówno na pierwszym, jak i drugim etapie edukacyjnym):

1. **Lekcja rozwojowa.** Lekcja skierowana jest do całej klasy. Prowadzi ją najczęściej specjalista z danej dziedziny (danego tematu). Praktyka zapraszania gościa-eksperta jest często stosowana, jednak ma ona bardziej ograniczony charakter. W systemie Montessori do lekcji z ekspertem skonstruowane są specjalne pomoce (lub/i karty pracy), z którymi pracując, uczeń nie tylko

niania uczniowie skupiają się na jak najlepszym wykonaniu czynności, a nie na ocenie. Nie mają również powodów, aby oszukiwać czy „ściągać”.

¹² Por. A. Gurycka: *Podmiotowość — postulat dla wychowania*. W: *Podmiotowość w doświadczeniach wychowawczych dzieci i młodzieży*. Red. A. Gurycka. Warszawa 1989.

¹³ W klasie Montessori uczniowie (już w klasach I—III) mają arkusze przypominające karty zaliczeniowe, na których wypisane są zadania, które uczniowie muszą wykonać. Uczniowie mogą decydować o kolejności wykonywania zadań, jak również wykonywać je w domu lub w czasie wolnym w szkole. Podczas rozdawania kart nauczyciel mówi o czasie na realizację działań (wypełnienie wszystkich pól w kartach pracy).

¹⁴ Więcej na ten temat: S. Guz: *Edukacja...*, s. 32—34. Skróto te formy pracy zbiorowej zostaną omówione w dalszej części artykułu.

ugruntuje zdobytą wiedzę, ale również może ją poszerzyć. Podczas tego typu lekcji uczniowie mają możliwość zadawania pytań ekspertowi, wyrażania własnych opinii.

2. **Wczesna nauka pisania i czytania.** Zainteresowanie dziecka nauką czytania i pisania zaczyna się już w przedszkolu, dlatego też twórczyni metody opracowała pomoce, które pomagają przedszkolakom. Są to odpowiednie pomoce, w tym metalowe figury czy pisakowe litery (por. fot. 2). Na początkowym etapie nauki figury wycięte z metalu pozwalają uczniom kształcić motorykę, naśladować (poprzez obrysowywanie figur) kreślenie znaków literopodobnych, linii pionowych i poziomych. Piaskowy alfabet (litery, które zostały zapisane za pomocą piasku) pomagają dzieciom łączyć ruch z pisaniem (sprawność grafomotoryczna). Dzieci „śledzą” palcem wygląd danej litery, a następnie starają się ją zapisać. Dzięki tym prostym pomocom i otaczającym uczniów literom i wyrazom (por. fot. 3) dzieci szybko uczą się pisania prostych wyrazów już w przedszkolu, doskonalią tę umiejętność w zerówce i klasach I—III. Po opanowaniu zapisu uczniowie uczą się czytania (w tym: prostych wyrazów już w przedszkolu) zarówno na poziomie semantycznym (powinien być opanowany do końca nauki w klasie III), jak i krytycznym czy twórczym (umiejętność ćwiczona długoterminowo na wszystkich etapach nauki).

Fot. 2. Piaskowe litery

Fot. 3. Samogłoski

3. **Nauka ortografii.** Niestety, w pracach Marii Montessori nie ma dokładnych wskazówek związanych z konstruowaniem pomocy ortograficznych. Poszczególne szkoły pracujące jej metodą znalazły swoje praktyczne rozwiązania. Jedną z propozycji jest „skrzynka do nauki wyrazów”¹⁵. Skrzynka ma kształt podłużnego pudełka z pięcioma przegródkami, służy do przechowywania słów. Nauczyciel przygotowuje zestaw słów do nauki (np. 10 wyrazów z daną trudnością ortograficzną na dany tydzień)¹⁶. Pomocne stają się również pudełka ortograficzne (por. fot. 4). Każdy uczeń przynosi pudełko, do którego będzie wkładał wyrazy, których pisownia sprawia mu trudność (mogą to być ortogramy zapisane na kartce, jak również rysunki przedmiotów, których dziecko nie potrafi poprawnie zapisać). Ważne jest, aby tego typu środek dydaktyczny wykorzystywać regularnie¹⁷.

¹⁵ Więcej na ten temat: B. Stein: *Teoria i praktyka pedagogiki Marii Montessori w szkole podstawowej*. Kielce 2003, s. 119—122.

¹⁶ Słowa umieszcza się w pierwszej przegródce. Zadaniem dziecka (lub podczas pracy w grupie zadaniem dzieci — pary czy kilku osób) jest zapisanie poszczególnych wyrazów na odwrocie kartki lub w zeszycie. Uczeń wyciąga z przegródki z numerem 1 pierwszą kartkę i zapisuje słowo, które się na niej znajduje. Gdy uczyni to poprawnie, słowo umieszcza w kolejnej przegródce (numer 2) i powtarza tę czynność z pozostałymi wyrazami, dopóki wszystkie nie znajdą się w przegródce piątej, co gwarantuje utrwalenie poprawnego zapisu danego wyrazu.

¹⁷ Możliwości wykorzystania pudełka są różnorodne: uczeń może pracować z pudełkiem ortograficznym podobnie jak z pudełkiem do nauki wyrazów (wkładać do niego wyrazy, których nie potrafi zapisać i później za pomocą słownika kontrolować zapis słów). Może również włożyć zdjęcia, rysunki przedmiotów-wyrazów lub konkretne przedmioty. Następnie podczas ćwiczenia dziecko wyciąga poszczególne wyrazy-przedmioty i sprawdza ich pisownię. Uczeń sam decyduje,

Fot. 4. Pudełko ortograficzne

4. **Kącik czytelniczy.** W każdej klasie Montessori znajduje się zawsze kącik czytelniczy. Książki są zróżnicowane: od infantylnych, prostych dziecięcych historyjek, komiksów, krótkich bajek, baśni, lektur, po książki z różnych dziedzin wiedzy, w tym encyklopedie, poradniki, słowniki, literatura fachowa. Dzieci pracujące systemem Montessori na lekcji z rozwijania zainteresowań mają 15 minut na swobodne czytanie. Mogą wybrać dowolną książkę (gong obwieszcza początek i koniec czasu). Po zakończeniu czytania zadaniem uczniów jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, którą książkę wybrali i czego się dowiedzieli. Tego typu ćwiczenie ma zatem wiele zalet: z jednej strony rozwija aktywność czytelniczą uczniów, z drugiej — kształci umiejętność słuchania, przestrzegania odpowiednich zasad, kształci kompetencję komunikacyjną oraz czytanie ze zrozumieniem (tutaj dodatkowo dzieci mają odpowiednią motywację do pracy, wiedzą, że będą musiały opowiedzieć treść przeczytanego fragmentu).

5. **Konstruowanie pomocy dydaktycznych.** Zgodnie z przedstawionymi na początku artykułu zasadami można konstruować dowolne pomoce dydaktyczne, które urozmaicą niejedną lekcję języka polskiego, a dla uczniów, którzy przywykli do innego systemu pracy, będą ciekawą odmianą. Możemy również

kiedy usunąć wyraz z pudełka (tzn. sam określa, kiedy opanował już na odpowiednim poziomie zapis danego wyrazu). Ważne jest, aby na każdej lekcji oraz poza nią uczeń miał dostęp do swojego pudełka.

zachęcić uczniów (po wcześniejszym instruktażu oraz pracy z pomocami przygotowanymi przez nauczyciela) do sporządzenia własnych pomocy na zadany temat. Poniżej przedstawiam przykładowe pomoce, wykorzystywane przez uczniów w montessoriańskiej szkole.

Tabela 1

Karty pracy

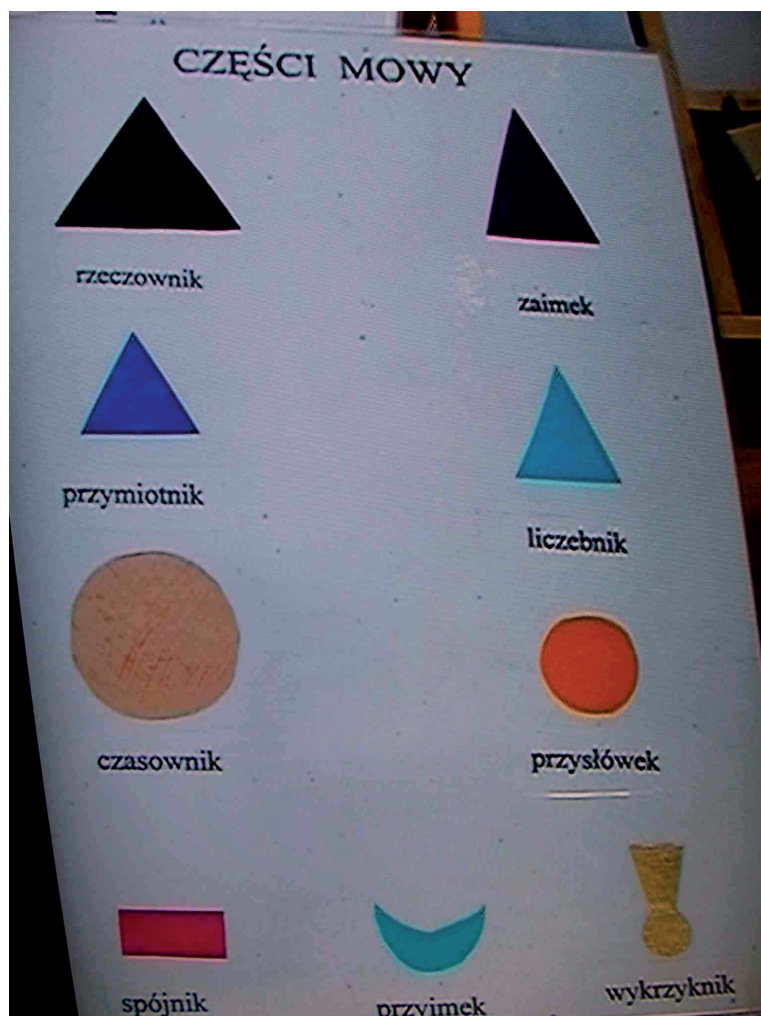
Pisanie z pamięci	Rzeczownik i przymiotnik
Do tej pracy możesz wykorzystać teksty ortograficzne lub fragmenty opowiadań. Kolejne kroki: 1. Przeczytaj wybrane zdanie kilka razy, aż je zapamiętasz. 2. Zakryj zdanie i zapisz je w zeszycie. 3. Sprawdź, czy nie popełniłeś błędu, porównuj wyraz po wyrazie. 4. Jeśli znajdziesz pomyłkę, popraw ją kolorowym flamastrem. Zrób to tak, aby błąd przestał być widoczny. 5. Poprawiane wyrazy zapisz jeszcze raz. Powtarzaj te czynności przy poprawianiu kolejnych zdań.	1. Przeczytaj zagadkę i napisz rozwiązanie: <i>Lata ptaszek kolorowy czarna główka, brzuch różowy, czarne skrzydła z białym pasem. Przelatuje tam nad lasem.</i> 2. Oznacz symbolami Montessori¹⁸ rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki. 3. Uzasadnij pisownię wyrazów: <i>główka, brzuch, skrzydła, przelatuje.</i> 4. Wyszukaj w atlasie informacje o tym ptaku. Zapisz najważniejsze wiadomości.

6. Wykorzystanie symboli Montessori do oznaczania poszczególnych części mowy. Symbole mają pomóc dziecku w „oswojeniu się” z częściami mowy. Uczeń początkowo rozumie je symbolicznie, dopiero później utożsamia z określonymi pojęciami (por. fot. 5 — części mowy oraz ich oznaczenia).

Nauczyciele wprowadzają poszczególne symbole-części mowy w atrakcyjny sposób, opowiadają o nich ciekawe historie. Przykładem może być rzeczownik, na którego temat nauczyciel stworzył odpowiednią opowieść: „Człowiek po zbudowaniu łódki nadał nazwy częściom, potem udał się w podróż i stopniowo nadawał nazwy rzeczom i zjawiskom, które napotykał na swojej drodze. Nazwa jest czymś stałym, dlatego rzeczownik otrzymuje symbol piramidy. Piramida stoi solidnie na swojej podstawie i jest bardzo stara, jak rzeczownik. Czarny kolor symbolizuje węgiel, który został stworzony bardzo dawno temu”¹⁹. Podobne historie ułatwiają uczniowi poznanie pozostałych części mowy.

¹⁸ Symbole Montessori opisane są w punkcie 5, por. też fot. 5.

¹⁹ K. Skjöld Wennerström, M. Bröderman Smeds: *Pedagogika Montessori w przedszkolu i szkole*. Przeł. I. Łabędzka-Karlöf. Kraków 2007, s. 128—129.

Fot. 5. Symbole Montessori

Podsumowanie

Elementy pracy zaproponowane przez Marię Montessori mogą być wykorzystywane do stymulacji rozwoju i aktywności ucznia na dowolnej lekcji, w cyklu lekcji lub mogą stać się stałym elementem dydaktycznym²⁰. Opisane

²⁰ Serdecznie dziękuję Dyrekcji szkoły w Konstancinie-Jeziornie za życzliwe przyjęcie i możliwość zbierania materiałów. Poczynione obserwacje, jak również niezwykle wartościowe komentarze dydaktyczne nauczycieli z pewnością pomogą wykorzystywać elementy pedagogiki Montessori na lekcjach nie tylko języka polskiego.

zasady mogą być wykorzystywane w szkole masowej, w której powinna nasilać się tendencja do indywidualizacji ucznia, poszanowania jego specyficznych potrzeb. Uczenie, dzięki postulatami Montessori, jest skoncentrowane na uczniu, a nie nauczycielu, pogłębia w uczniach wzajemny szacunek do siebie, drugiego człowieka oraz otaczającego świata. Ciekawą propozycją jest również proponowana uczniom przed lekcjami „gimnastyka mózgu”²¹. System ten nie jest doskonały (niemożność dostosowania braku oceny punktowej do potrzeb szkoły, niedostateczne nadzorowanie poprawności ortograficznej zapisu w pracach uczniów), jednak niektóre elementy z powodzeniem mogą być realizowane w szkole masowej. Wybrane metody czy formy pracy mogą sprawić, że lekcje języka polskiego staną się bardziej atrakcyjne dla uczniów.

²¹ Uczniowie rozpoczynają dzień od „gimnastyki mózgu” prowadzonej zgodnie z zasadami P. Dennisona. Wykonują przez około 20—30 minut ćwiczenia stymulujące półkule i przygotowujące ucznia do aktywności umysłowej w ciągu dnia. Niektóre z ćwiczeń można proponować uczniom przed rozpoczęciem wybranej aktywności, np. przed sprawdzianem, dyktandem, ćwiczeniami w przepisywaniu. Więcej na ten temat: P.E. Dennison, G. Dennison: *Kinezylogia edukacyjna dla dzieci. Podstawowy podręcznik kinezylogii edukacyjnej dla rodziców i nauczycieli*. Warszawa 2003; C. Grzywniak: *Kinezylogia edukacyjna: metoda wspomagania rozwoju i terapii psychomotorycznej*. Kraków 2006; *Kinezylogia edukacyjna: nauka, pseudonauka czy manipulacja?* Red. K. Korab przy współpracy R. Borowieckiej, E. Petrykiewicz. Warszawa 2008; E. Dzionek: *Kinezylogia edukacyjna*. Kraków 2006.

Анна Гузы

ЭЛЕМЕНТЫ МЕТОДА МАРИИ МОНТЕССОРИ НА УРОКАХ ПОЛЬСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Резюме

Статья начинается кратким размышлением на тему педагогики Марии Монтессори, с обращением особенного внимания на самые важные элементы, такие, как оборудование классов, описание дидактических материалов, принципов проведения занятий, а также роли ученика и учителя в процессе обучения.

Во второй части статьи рассматриваются вопросы дидактической помощи, а также формы работы, которые могут быть использованы на уроках польского языка и литературы. Здесь были описаны: развивающий урок, роль раннего обучения чтению и письму, обучение орфографии, уголок читателя, а также возможность использования символов Монтессори в процессе обучения грамматике. Представленные решения являются предложениями, используемыми учителями Академии активного образования Монтессори в г. Констанцин-Езёрна.

Anna Guzy

THE ELEMENTS OF MARIA MONTESSORI METHOD
IN POLISH LESSONS

Summary

The article opens with a short reflection on Maria Montessori pedagogy, especially taking into consideration the most important elements, such as classroom equipment, description of teaching materials, principles of lesson procedures, as well as the learner and teacher role in the process of education.

The second part of the article pays attention to those teaching aids and forms of work that could be used in Polish lessons. What is described is a developmental lesson, the role of an early teaching of reading and writing, teaching orthography, reader's corner, and the possibilities of using Montessori's symbols in teaching grammar. Practical solutions presented in the article are suggestions employed by teachers of Montessori Academy of Active Education in Konstancin-Jeziorna.